

Afet ve Göç Araştırmalarında Küresel Eğilimlerin Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi

Bibliometric Analysis of Global Trends in Disaster and Migration Research

ÖZET

Günümüzde afetlerin artan sıklığı ve göç hareketlerinin küresel ölçekteki etkileri dikkat çekmektedir. Uluslararası kuruluşlar, afet kaynaklı göçün toplumsal, ekonomik ve demografik sonuçlarını vurgularken, bu alanda politika geliştirilmesinin önemine işaret etmektedir. Bu çalışma, afet ve göç ilişkisini sistematik biçimde ortaya koymak amacıyla bibliyometrik analiz yöntemini kullanmaktadır. Araştırma kapsamında Scopus veri tabanında 2020–2025 yılları arasında yayımlanan çalışmalar incelenmiş; yıllık yayın eğilimleri, yazar, kurum üretkenliği, atıf analizleri, işbirliği ağları ve anahtar kelime eşleşmeleri değerlendirilmiştir. Bulgular, literatürde özellikle “iklim değişikliği”, “zorunlu göç”, “mülteci hareketliliği”, “kırılganlık” ve “dayanıklılık” temalarının öne çıktığını ve yayınların 2020 sonrasında belirgin bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, çalışmaların coğrafi dağılımında dengesizlikler bulunmakta, araştırmaların giderek farklı disiplinlerde üretildiği görülmektedir. Bu yönüyle çalışma, afet–göç literatürünü haritalandırarak temel eğilimleri, öne çıkan tematik kümeleri ve aktör ağlarını ortaya koymakta; gelecekteki araştırmalar ve politika yapıcılar için yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Göç, Yerinden Edilme, Bibliyometrik Analiz

ABSTRACT

Today, the increasing frequency of disasters and the global impact of migration movements are striking. International organizations highlight the social, economic, and demographic consequences of disaster-induced migration, underlining the importance of developing effective policies in this field. This study employs bibliometric analysis to systematically examine the relationship between disasters and migration. Within the scope of the research, studies published in the Scopus database between 2020 and 2025 were analyzed; annual publication trends, author/institution productivity, citation patterns, collaboration networks, and keyword co-occurrences were evaluated. The findings indicate that themes such as climate change, forced migration, refugee mobility, vulnerability, and resilience stand out prominently in the literature, with publications showing a remarkable increase since 2020. In addition, the analysis revealed geographical imbalances in the distribution of studies, while research output has increasingly spanned multiple disciplines. In this regard, the study maps the disaster–migration literature, identifies key trends, thematic clusters, and actor networks, and provides a guiding framework for future research and policymaking.

Keywords: Disaster, Migration, Displacement, Bibliometric Analysis

GİRİŞ

Afetler, doğanın kendi dinamikleri veya insan müdahaleleri sonucu ortaya çıkabilen, toplumları fiziksel, ekonomik ve psikolojik olarak etkileyen sosyal olgulardır (Can, 2020). Afetlerin etkileri, meydana geldikleri zaman ve mekâna göre farklılık göstermekte; toplumsal yaşamda ortaya çıkan olumsuz sonuçlardan kimin, ne ölçüde etkilendiğini ise toplumun kırılganlık düzeyi belirlemektedir (Kalaycıoğlu, 2021). Depremler, seller ve heyelanlar gibi doğa kaynaklı afetler yalnızca can ve mal kayıplarına yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda uzun vadeli ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurmaktadır (Altun, 2018; Özdemir ve Engin, 2024). Bu sonuçlar, konut yıkımı, gelir kaybı, altyapı bozulması ve sosyal ağların parçalanması şeklinde bireylerin yer değiştirmesine neden olabilmektedir. Nitekim afetler, güvenli yaşam alanlarını güvensiz hâle getirerek göçü tetikleyen başlıca faktörlerden biri olmaktadır (Şeker, 2023).

Göç, ister ani başlayan doğa kaynaklı afetlerden, ister zamanla gelişen insan kaynaklı krizlerden kaynaklansın hem sosyal hem de çevresel etkileriyle ele alınması gereken sosyo-ekolojik bir süreçtir (Kaya ve Yücel, 2022). Ancak çağdaş göç literatürü, uzun süre çevresel faktörleri ikinci planda bırakmış; hareketliliği daha çok ekonomik, yaşam tarzı ve bireysel tercih boyutlarıyla ele almıştır (Zander vd., 2020). Standart göç teorilerinde çevre ve iklim değişikliğinin etkisi büyük ölçüde göz ardı edilmiştir (Black vd., 2011). Bununla birlikte, son yıllarda yapılan çalışmalar çevresel faktörlerin göç üzerindeki etkisini giderek daha görünür kılmaktadır.

Gülşah Ayvazoğlu¹

How to Cite This Article

Ayvazoğlu, G. (2025). “Afet ve Göç Araştırmalarında Küresel Eğilimlerin Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:11; pp:1979-1989. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18279798>

Arrival: 27 August 2025

Published: 28 November 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Kurum, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Hatay, Türkiye. ORCID: 0000-0003-0830-4570

Özellikle doğa kaynaklı afetler ve çevresel bozulmaların, insanları yaşadıkları bölgelerden uzaklaşmaya zorladığı ve kırsal dış göçü artırdığı vurgulanmaktadır (Berlemann ve Steinhardt, 2017). Bu bağlamda çevresel koşullar, yalnızca itici değil, aynı zamanda çekici faktörler de olabilmektedir. Örneğin, doğal afet riskinin düşük olduğu ve ılıman iklim koşullarına sahip bölgeler göç edenler için cazip yaşam alanları oluşturmaktadır (Zander vd., 2020).

Literatürde, insanların ani başlayan afetler ile yavaş gelişen çevresel tehditlere verdikleri göç tepkilerinin farklılaştığı da ortaya konmuştur. Yavaş başlangıçlı tehlikelerin (ör. kuraklık, toprak bozulması) etkileri çoğu zaman hafife alınırken, ani başlayan afetler (ör. deprem, sel) doğrudan ve hızlı göç hareketlerini tetiklemektedir (Koubi vd., 2016; Wesselbaum, 2019).

Küresel ölçekte doğal afetlerin sıklığındaki artış, göç hareketleri üzerinde tarihsel olarak belirleyici bir rol oynamaktadır. Depremler ve sellerin yanı sıra savaşlar ve siyasi çatışmalar da tarih boyunca kitlesel yer değiştirmelere yol açmıştır (Varol ve Gültekin, 2016; Erdil, 2020). Günümüzde ise iklim değişikliği, zorunlu göçün en önemli belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir ve bu bağlamda iklim kaynaklı göçün küresel örüntülerini inceleyen çalışmalar artış göstermektedir (Tekin ve Deniz, 2023). Göç, gönüllü ya da zorunlu, geçici ya da kalıcı biçimde gerçekleşse de hem kaynak bölgelerde hem de hedef bölgelerde sosyal, demografik ve çevresel sonuçlar doğurmaktadır (Kaya ve Yücel, 2022). Ayrıca göç, ev sahibi ülkelerdeki altyapı ve kapasite sınırlılıkları nedeniyle yeni afet risklerini de beraberinde getirebilmektedir (Varol ve Gültekin, 2016).

Depremler başta olmak üzere doğa kaynaklı afetlerin hem Türkiye’de hem de dünyada tarih boyunca önemli göç dalgalarına yol açtığı görülmektedir. Yerinden edilenler, yeni yaşam alanı bulma, kaynaklara erişim ve uyum süreçlerinde ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Şeker, 2023). Özellikle seller, son yirmi yılda dünya çapında 1,6 milyar insanı etkileyerek bu zorlukları daha da derinleştiren yıkıcı sonuçlar doğurmuştur (Bayraktar ve Şahtiyancı, 2020).

Uluslararası Göç Örgütü’nün Dünya Göç Raporu 2024’üne göre dünya genelinde yaklaşık 281 milyon uluslararası göçmen bulunmakta, bu da küresel nüfusun %3,6’sına karşılık gelmektedir (IOM, 2024). Göçün nedenleri arasında daha iyi yaşam arayışı, çatışma, güvenlik sorunları ve afetler öne çıkarken, özellikle iklim ve hava durumu kaynaklı afetler insanların hem ülkeleri içinde hem de dışında yerinden edilmesinde giderek daha büyük bir rol oynamaktadır. Nitekim 2023 Türkiye-Suriye depremleri 2,7 milyon kişiyi yerinden etmiştir. Dahili Yerinden Edilme İzleme Merkezi’nin Küresel İç Göç Raporu 2025’e göre ise 2024 yılı sonunda dünya çapında 83,4 milyon kişi ülke içinde yerinden edilmiş olup bu rakam son on yılın iki katından fazladır (IDMC, 2025). Yalnızca 2024 yılı içinde 65,8 milyon yeni yerinden edilme hareketi kaydedilmiş; bunun 20,1 milyonu çatışma ve şiddetten, 45,8 milyonu ise afetlerden kaynaklanmıştır. Fırtınalar bu afet kaynaklı hareketlerin %54’ünü oluştururken, en yüksek rakam 11 milyon kişiyle ABD’de kaydedilmiştir. Çin, Hindistan, Filipinler, Brezilya ve Japonya da ciddi afet kaynaklı yerinden edilme yaşamıştır. Çatışma ve şiddet nedeniyle yerinden edilenlerin %78’inin iklim değişikliğine karşı yüksek kırılganlık gösteren ülkelerde yaşaması, krizleri daha da derinleştirmektedir. Nijerya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Yemen’de afetlerin çatışmalarla birleşerek insani krizi ağırlaştırdığı görülmektedir (IDMC, 2025). Her iki rapor da göç ve yerinden edilmenin boyutlarının giderek büyüdüğünü, bunun temel nedenlerinin çatışma ve afetler olduğunu ve ulusal-uluslararası düzeyde daha fazla dikkat ile entegre çözümlerin zorunlu hale geldiğini vurgulamaktadır.

Afet kaynaklı göç üzerine yapılan araştırmalar, yerinden edilmiş nüfuslar için karmaşık sosyal, ekonomik ve demografik sonuçlar ortaya koymaktadır. Nitekim 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en fazla can kaybına ve fiziki hasara neden olan afet olarak kayıtlara geçmiştir. Yaklaşık 15 milyon kişiyi etkileyen bu depremler, barınma alanlarının ve işyerlerinin kaybıyla birlikte Türkiye tarihinin en büyük zorunlu göç hareketlerinden birini tetiklemiş ve derin bir toplumsal yıkıma yol açmıştır (Yılmaz ve Şıkar, 2023). Afetlerin artan sıklığı, özellikle afete dayanıklılık ve göç ilişkisine yönelik çalışmalara duyulan ilgiyi artırmış olsa da Türkiye özelinde yürütülen araştırmaların ülkenin yüksek risk profiline rağmen sınırlı kaldığı görülmektedir (Öztürk, 2024). Bu durum, afetlere karşı dayanıklılığın güçlendirilmesi ve uluslararası iş birliğinin artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan, afet kaynaklı göçün göç türleri, modelleri ve göç kararlarını şekillendiren faktörlerle ilişkisine yönelik çalışmalarda da belirgin bir bilimsel boşluk olduğu dikkat çekmektedir (Chumky vd., 2022). Bu nedenle mevcut çalışma, son beş yılda artış gösteren literatürü inceleyerek afet ve göç ilişkisine dair eğilimleri, temaları ve araştırma boşluklarını sistematik biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma; (i) literatürün zaman içindeki gelişimini betimlemek, (ii) önde gelen yazarlar, kurumlar ve ülkeleri belirlemek, (iii) ana temaları ve tematik evrimi incelemek ve (iv) araştırma boşluklarını tespit ederek politika ve araştırma önerileri geliştirmek hedeflerini taşımaktadır. Bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak Scopus veri tabanı üzerinden yapılan inceleme, afet ve göç ilişkisine dair mevcut bilgi tabanının haritalandırılmasını sağlayarak bu alanda etkili politika yapımı

açısından yol gösterici olacağı değerlendirilmiştir. Çalışmanın devamında öncelikle kullanılan yöntem ve analiz süreci açıklanmış, ardından elde edilen bulgular görselleştirilerek tartışılmış, son bölümde ise araştırmanın sonuçları ve öneriler sunulmuştur.

YÖNTEM

Çalışmanın amacına uygun olarak entegre bir analiz yapılmıştır. İlk olarak, afet ve göç ile ilgili makaleleri tespit etmek için sistematik tarama yapılmıştır. Ardından Scopus veri tabanındaki kaynaklar dahilinde inceleme sürecinin adımları (tanımlama, tarama, dahil etme-hariç tutma ve uygunluk) takip edilmiş ve ikinci olarak belirlenen çalışmaların bibliyometrik analiz ile görselleştirilmesi sağlanmıştır.

Bibliyometrik Analiz

Bibliyometrik analiz, geniş ölçekli bilimsel verilerin sistematik biçimde keşfi ve değerlendirilmesinde kullanılan titiz bir yöntemdir (Donthu vd., 2021). Bu yöntem, belirli bir alanın gelişimini ortaya koyarken yeni araştırma yönelimlerini de görünür kılar. Bibliyometrik çalışmalar araştırmacılara genel bir bakış sunmak, bilgi boşluklarını belirlemek, yeni araştırma fikirleri geliştirmek ve kendi katkılarını konumlandırmak açısından önemli imkânlar sağlamaktadır (Donthu vd., 2021).

Bu amaçla kullanılan başlıca yazılımlar arasında VOSviewer, BibExcel ve Bibliometrix (R paketi) yer almaktadır (Tanudjaja ve Kow, 2018; Van Eck ve Waltman, 2009; Persson, 2009; Aria ve Cuccurullo, 2017). Bu çalışmada ise analiz ve görselleştirmeler için R programlama dilinde geliştirilen Bibliometrix paketi tercih edilmiştir. Bibliyometrik yaklaşımlar genellikle performans analizi ve bilim haritalaması olarak sınıflandırılmakta; ilki araştırma bileşenlerinin katkılarını değerlendirirken, ikincisi bileşenler arasındaki ilişkileri incelemektedir (Merigó ve Yang, 2017).

Veri Toplama

Bu çalışmada kullanılan veriler, Scopus veri tabanından sistematik biçimde elde edilmiştir. Scopus, bağımsız bir içerik seçimi ve danışma kurulu tarafından yürütülen titiz değerlendirme süreçleri sayesinde yalnızca yüksek kaliteli verileri indeksleyen; bilimsel dergiler, konferans bildirileri ve kitapları kapsayan geniş küresel ve bölgesel temsiliyete sahip, en büyük küratörlü özet ve atıf veri tabanlarından biridir (Baas vd., 2020).

Çalışmada literatürün güncel eğilimlerini yansıtabilmek amacıyla inceleme dönemi 2020–2025 yıllarıyla sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada kullanılan yayınların seçimi, araştırma kapsamı ve metodolojik bütünlüğü koruyabilmek için belirlenen dahil etme ve hariç tutma kriterlerine dayanmaktadır. Bu kriterler, yalnızca afet ve göç ilişkisini doğrudan ele alan ve çalışmanın amaçlarıyla uyumlu olan yayınların incelemeye dahil edilmesini sağlamaktadır. Tablo 1, literatür taramasında kullanılan seçim kriterlerini özetlemektedir.

Tablo 1: Dahil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Kriter	Dahil Etme (Eligibility)	Hariç Tutma (Exclusion)
Belge türü	Makaleler, Derleme çalışmaları, Kitap bölümleri	Konferans bildirileri, Editöryal yazılar, Kitap incelemeleri, Notlar
Dil	İngilizce, Türkçe	İngilizce dışındaki diller
Zaman aralığı	2020–2025	2020 öncesi ve 2025 sonrası (güncel olmayan/erken erişim dışı)
Veri tabanı	Scopus (açık erişim (open access))	Scopus dışı kaynaklar (örn. Google Scholar, ResearchGate yalnızca preprint)
İçerik kapsamı	Göç (zorunlu göç, yerinden edilme) ve afetler (deprem, sel, iklim değişikliği vb.) ile ilişkili yayınlar	Hücre/moleküler biyoloji gibi “migration” kavramının alakasız kullanımları, afet dışı içerikler
Konu alanı	Sosyal bilimler alanı seçilmiştir.	İlaç, Eczacılık, Hemşirelik, Bilgisayar bilimi, Tarım ve Biyoloji Bilimleri, Kimya Mühendisliği, Malzeme Bilimi, İşletme, Yönetim ve Muhasebe gibi konular dahil edilmemiştir.

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Önceki çalışmalardan hareketle afet ve göçle ilişkili anahtar kelimeler belirlenmiş ve arama dizisinde temel olarak “Disaster” ve “Migration” kavramları kullanılmıştır. Tek bir sorgu ile kapsamlı sonuç elde edebilmek amacıyla Scopus veri tabanının Advanced Document Search bölümü üzerinden ayrıntılı bir sorgu yürütülmüştür. Ancak, yayın sayısındaki artış eğilimi dikkate alınarak güncel eğilimleri yansıtmayı amaçlayan son beş yıla ait çalışmalar incelemeye dâhil edilmiştir. Uygulanan arama sorgusu Tablo 2’de sunulmaktadır.

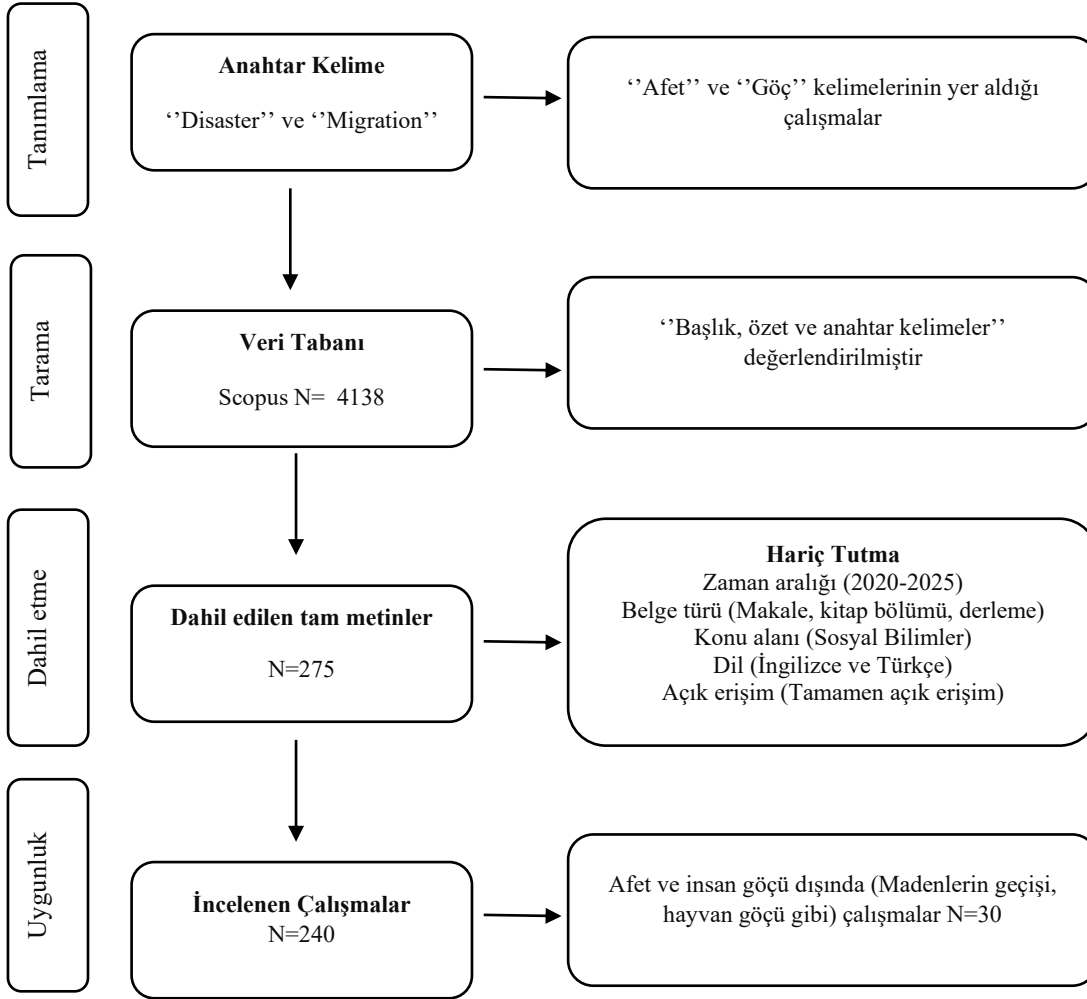
Tablo 2: Araştırmanın Sorgu Kodu

Veri tabanı	Arama Sorgusu
Scopus	(TITLE-ABS-KEY (disaster) AND TITLE-ABS-KEY (migration)) AND (LIMIT-TO (OA , "all")) AND (LIMIT-TO (DOCTYPE , "ar") OR LIMIT-TO (DOCTYPE , "re") OR LIMIT-TO (DOCTYPE , "ch")) AND (LIMIT-TO (LANGUAGE , "English") OR LIMIT-TO (LANGUAGE , "Turkish"))

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Veri Analizi

Şekil 1’de gösterilen inceleme sürecine uygun olarak, “Disaster” ve “Migration” anahtar kelimeleriyle yapılan tarama sonrasında belirlenen dahil etme ve hariç tutma kriterleri uygulanmıştır. Bu süreç sonucunda, başlangıçta 4138 çalışma bulunmuş ancak çalışma kapsamına uygun 240 araştırma analiz edilmek üzere seçilmiştir.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

BULGULAR

Genel Bilgilere Dair Analiz

Tablo-3’de araştırmaya temel sorgulama 2020-2025 (15 Ağustos 2025’ne kadar) arası dönemi kapsar şekilde yapılmıştır. Çalışmalara toplam 753 yazarın katkı sağladığı, tek yazarlı olarak sise 64 çalışmanın gerçekleştirildiği, çalışmaların 16566 kaynak kullanılarak hazırlandığı ve 790 farklı anahtar kelime kullanıldığı ve doküman başına atıfların sayısının 9.837 olduğu tespit edilmiştir.

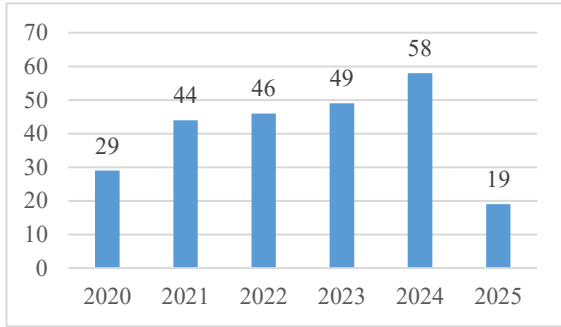
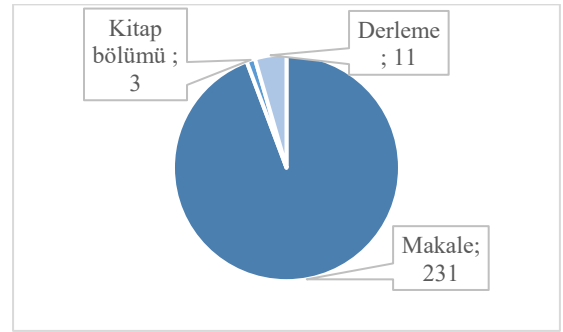
Tablo 3: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Genel Bilgiler	
Zaman aralığı	2020:2025
Kaynak (Dergi, Kitap vb.)	151
Belgeler	245
Doküman başı alıntılanma	9.837
Referans	16566
Belge İçeriği	
Anahtar kelime	790
Yazar anahtar kelimesi	882
Yazarlar	
Yazar sayısı	753
Tek yazarlı dokümanların yazarları	64
Yazar İş birliği	
Tek yazarlı dokümanlar	65
Belge başına ortak yazar	3.27

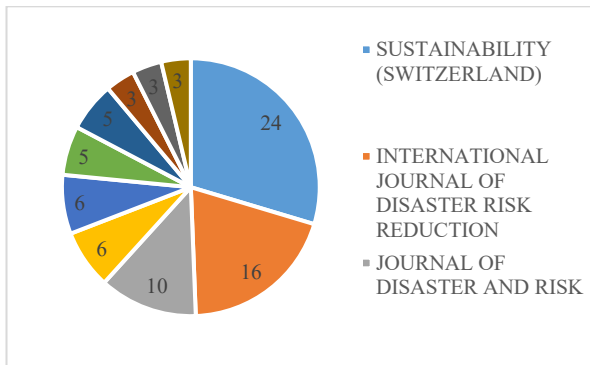
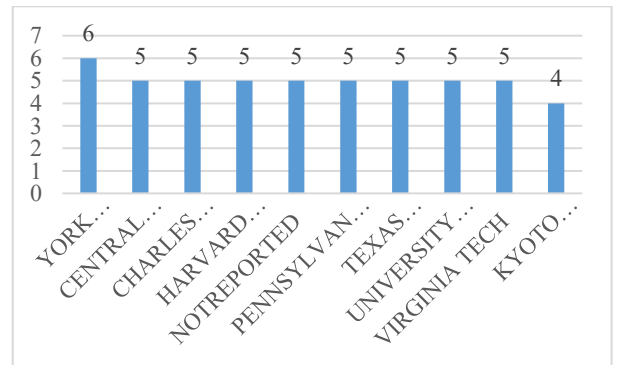
Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Grafik1’de çalışmaların yıllara göre sayısal değişimi gösterilmiştir. ‘‘Afet’’ ve ‘‘Göç’’ kavramlarına yönelik çalışmaların sayısı 2020’ de 29, 2021’da 44, 2022’de 46, 2023’de 49, 2024’de 58, 2025’te 19 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek çalışma sayısına 2024 yılında ulaşılmış, ancak 2025 yılının ağustos ayına kadar olan veriler kullanıldığından artış trendinin devam edeceği düşünülmektedir.

Grafik 2’ de çalışmalar doküman türlerine göre incelendiğinde en fazla yayın türü makale sayısı 231, takip eden derleme sayısı 11 iken kitap bölümü sayısı 3 olarak çalışılmıştır.

Grafik 1: Çalışmaların yıllara göre değişimi**Grafik 2:** Doküman türlerine göre

Grafik 3’de çalışmaların yayınlandıkları en etkin 10 dergi incelenmiştir. *Sustainability (Switzerland)* 24 en çok çalışmayı yayınlayan dergi olarak ilk sırada yer almıştır. Grafik 4’de çalışmaların yapıldığı üniversitelere göre *York University (Toronto, Kanada)* 6 çalışma ile ilk sırada yer almıştır.

Grafik 3: Çalışmaların yayınlandıkları dergiler**Grafik 4:** Çalışmaların yapıldığı kurumlar

Tablo 4’de yayınlar ve üç farklı şekilde ifade edilen atıf sayıları sunulmuştur. Yıl başına atıf sütunu, bir çalışmanın ne kadar hızlı bir şekilde atıf aldığına dair bir göstergedir. Sonuçlara göre Boustan vd., (2020) ve Liu vd., (2020)’nin çalışmalarının alandaki lider yayınlar oldukları görülmüştür.

Tablo 4: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yazar (Yıl)	Dergi Adı	Toplam Atıf	Yılbaşına Atıf
Boustan vd., (2020)	<i>Journal of Urban Economics</i>	161	26,83
Liu vd., (2020)	<i>Social Indicators Research</i>	122	20,33
Schmidt M., (2021)	<i>GeoJournal</i>	69	13,80
Tellman B., (2020)	<i>Sustainability</i>	61	10,17
Blondin S., (2021)	<i>Geoforum</i>	59	11,80
Beine M., (2021)	<i>Journal of Demographic Economics</i>	59	11,80
Nollkaemper A., (2020)	<i>European Journal of International Law</i>	52	8,67
Tagliacozzo S., (2021)	<i>Journal of Ethnic and Migration Studies</i>	50	10,00
Hassan Bt., (2022)	<i>Water</i>	44	11,00
Bartusevičienė I., (2021)	<i>WMU Journal of Maritime Affairs</i>	44	8,80

Literatürde afet-göç ilişkisini inceleyen en çok atıf alan çalışmalar farklı bağlamlarda benzer temaları öne çıkarmaktadır. Boustan vd. (2020), ABD’de yaşanan sel ve kasırga gibi doğal afetlerin yalnızca ekonomik faaliyetler üzerinde yıkıcı etkiler doğurmakla kalmadığını, aynı zamanda göç hareketlerini ve yeniden yerleşim süreçlerini tetiklediğini ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, Liu vd. (2020), kırsal Çin’de geçim dayanıklılığı düşük hanelerin afetler karşısında daha kırılgan hale gelerek göçe yöneldiğini, buna karşın daha dirençli hanelerin göç etmek yerine yerelde uyum stratejileri geliştirdiğini göstermektedir.

Çevresel bozulmaların göç üzerindeki etkisini ele alan Schmidt vd. (2021), İran’daki Urmiye Gölü örneğinde, tarımsal geçim kaynaklarının zayıflamasının kırsal nüfusu göçe zorlayan temel bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Benzer bir perspektiften, Tellman vd. (2020) sel olayları üzerinden sosyal kırılganlık göstergelerini doğrulamakta ve gelecekteki araştırmalarda tahliye, göç ve sağlık gibi sonuçların da ölçekler arası incelenmesi gerektiğini önermektedir.

Yer bağlılığı ve uyum stratejilerine odaklanan Blondin (2021), Tacikistan’ın Pamir Dağları’nda yaşayan toplulukların yüksek afet risklerine rağmen güçlü aidiyet duygusu nedeniyle yerinde kalmayı tercih ettiklerini; kısa mesafeli yer değiştirmeler ve geri dönüşlerin bu sürecin bir parçası olduğunu göstermektedir. Daha geniş bir çerçevede, Beine ve Jeusette (2021) tarafından yapılan meta-analiz, iklim kaynaklı afetlerin göç kararlarını çoğunlukla dolaylı biçimde, özellikle ekonomik etkiler aracılığıyla şekillendirdiğini ve bölgesel farklılıkların belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Hukuki ve yönetim boyutunu ele alan Nollkaemper vd. (2020), iklim değişikliği ve zorunlu göç gibi küresel krizlerde devletlerin yükümlülüklerini tanımlamak üzere uluslararası hukukta ortak sorumluluk ilkesini tartışmaktadır. Afetlerin göçmen gruplar üzerindeki yapısal etkilerini inceleyen Tagliacozzo vd. (2021), COVID-19 pandemisi sırasında Güney İtalya’daki tarım işçilerinin barınma, sağlık ve iş güvencesi eksikliklerinin kriz koşullarında daha da ağırlaştığını göstermektedir.

Benzer şekilde, Hassan vd. (2022) Mısır’da iklim kaynaklı kentsel göçün yeni yerleşim alanlarında altyapı planlamasıyla ilişkisini analiz ederek, uygun drenaj tasarımlarının ani sel risklerini azaltmadaki kritik rolünü ortaya koymaktadır. Son olarak, Bartusevičienė vd. (2021) COVID-19’u küresel ölçekte bir afet olarak ele almakta; göçmenlik bağlamında değil ancak yükseköğretimde öğrenciler ve akademisyenlerin hareketliliğinin kısıtlanması sonucu ortaya çıkan “zorunlu dijital göç” kavramını öne çıkarmaktadır.

Anahtar Kelime Analizi

Şekil 2’de incelenen veri setinde yer alan çalışmaların yazar anahtar kelimelerine göre kelime bulutu oluşturulmuştur. Tablo 5’de kelime bulutunda en sık geçen kelimenin 79 tekrar ile “migration”, 56 tekrar ile “climate change” 28 tekrar ile “vulnerability” ve 26 tekrar ile “disaster management” kelimelerinin geçtiği diğer tekrarlayan kelimelerde görülmektedir.

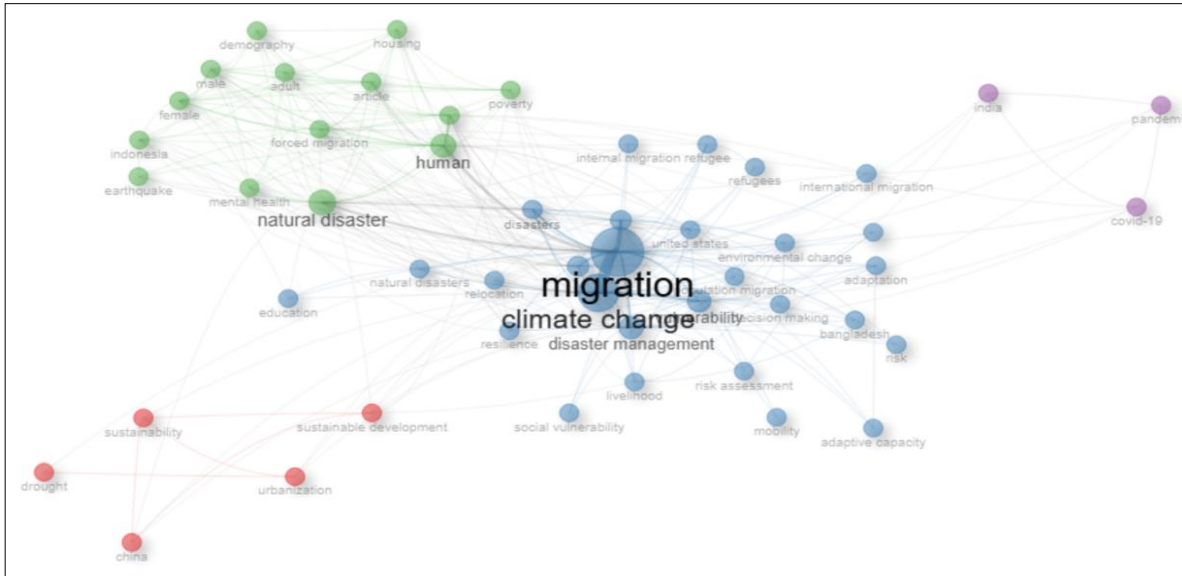
Şekil 2: Kelime Bulutu

Tablo 5: Kelime Tekrarı

Kelime	Tekrar
migration	79
climate change	56
vulnerability	28
disaster management	26
natural disaster	24
disaster	23
displacement	20
disasters	19
human	17
forced migration	16

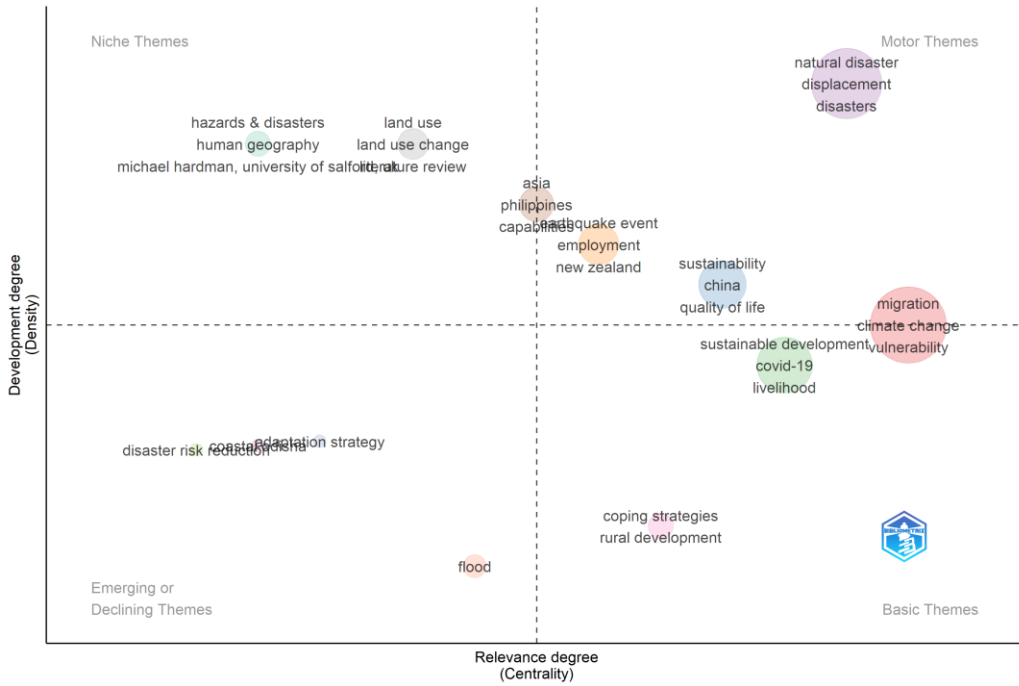
Şekil 3’de incelenen çalışmaların yazar anahtar kelimeleriyle birlikte oluşum ağı hazırlanmıştır. Eş-oluşum analizi, belirli bir veri kümesinde birlikte ortaya çıkan öğelerin analiz eden veri madenciliği ve metin analizi için güçlü bir çerçevedir (Buzydlowski, 2015). Bu yaklaşım, kelimeleri diğer kelimelerle eş-oluşumlarına göre temsil ederek, anlamsal ilişkiler hakkında içgörüler sağlar. Birlikte oluşum, bir anahtar kelimenin diğer anahtar kelimelerle birlikte görülme sıklığı anlamına gelir. Anahtar kelimelerin kullanımı geçmiş yayınların bir eğilimini gösterir (Farrukh vd., 2020).

Anahtar kelimelerin doğru seçilmesi, bibliyometrik analizlerin güvenilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, özet bölümleri temel alınarak Bigram tabanlı birlikte oluşum analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, düğümler anahtar kelimelerin sıklığını, bağlantılar kelimeler arasındaki ilişkiyi, renklerle gösterilen kümeler ise tematik alanları temsil etmektedir (Çaybaşı ve Peker, 2024). Böylece afet ve göç literatüründeki temel temalar ve alt konular arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur.

Şekil 3: Anahtar Kelime Eş-Oluşum Ağı (Co-Occurrence Network)

Şekil 3’de ağıın merkezinde “migration” (göç) en baskın ve en büyük düğüm olarak görülmektedir. Bu, literatürde göçün çalışmalarda en çok kullanılan ve diğer kavramlarla en fazla ilişkilendirilen anahtar kavram olduğunu gösteriyor. “Climate change” (iklim değişikliği) ve “disaster management” (afet yönetimi) göçle birlikte yoğun biçimde kullanılan kavramlardır. Bu durum, göç literatüründe iklim değişikliği ve afetlerin önemli belirleyiciler olarak ele alındığını göstermektedir.

Şekil 4: Tematik Harita

Şekil 4’de afet ve göç literatürünü inceleyen tematik harita, kavramların merkezilik (centrality) ve yoğunluk (density) düzeylerine göre dört ana kategoride sınıflandırılabilirliğini göstermektedir. Bu sınıflandırma, alanın mevcut durumunu ve gelecekteki olası araştırma yönelimlerini ortaya koymaktadır.

Motor temalar (üst sağ küme) arasında “zorunlu göç, insani etkiler ve yerinden edilme” konuları öne çıkmaktadır. Bu alan hem yüksek merkezilik hem de yüksek yoğunluk düzeyine sahiptir ve literatürün en güçlü araştırma hattını temsil etmektedir. Afet-göç ilişkisine dair çalışmaların büyük ölçüde bu eksen üzerinden şekillendiği, dolayısıyla alanın teorik ve pratik yönelimlerini belirleyen temel çerçeveyi oluşturduğu görülmektedir.

Niş temalar (üst sol küme), metodolojik ve kuramsal derinlik açısından gelişmiş ancak literatürün merkezinde yer almayan konuları kapsamaktadır. İnsan coğrafyası, afet tipleri, arazi kullanım değişiklikleri ve metodolojik incelemeler bu grupta yer almakta olup, daha çok disiplinler arası uzmanlık perspektifini güçlendirmektedir.

Temel temalar (alt sağ küme), göç, iklim değişikliği, kırılganlık, adaptasyon, sürdürülebilir kalkınma, Covid-19 ve geçim kaynakları gibi konuları içermektedir. Bu kavramlar literatürde yüksek merkeziliğe sahip olup alanın “omurgasını” oluşturmaktadır. Ancak yoğunluk düzeyleri görece düşük olduğu için bu temaların hâlen gelişim aşamasında olduğu ve daha fazla teorik ve ampirik katkıya ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

Ortaya çıkan veya önemini yitiren temalar (alt sol küme) ise sel, afet risk azaltımı, adaptasyon stratejileri, kömür madenciliği ve bölgesel çalışmalara (ör. Odisha kıyıları) odaklanan başlıkları içermektedir. Bu temalar ya yeni araştırma yönelimlerini temsil etmekte ya da tarihsel ve bölgesel sınırlılıkları nedeniyle literatürdeki merkezî etkilerini yitirmektedir. Özellikle afet risk azaltımı ve adaptasyon stratejileri, gelecekte yükselme potansiyeli taşıyan temalar arasında değerlendirilebilir.

Ağ haritası perspektifiyle bakıldığında, göç, iklim değişikliği ve afetlerin literatürde en merkezî üçlü olduğu; bu eksenin çevresinde kırılganlık, sürdürülebilir kalkınma, sosyal uyum, sağlık ve pandemi gibi toplumsal boyutların; ayrıca afet yönetimi, adaptasyon kapasitesi ve risk değerlendirmesi gibi yönetsel boyutların kümelenildiği görülmektedir. Bu yapı, afet-göç literatürünün yalnızca çevresel etkilerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal, yönetsel ve politik süreçleri de kapsayan çok boyutlu bir araştırma alanı olarak geliştiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, mevcut tematik yapı, alanın gelecekteki araştırma yönelimlerinin motor temaların güçlenmesi, temel temaların olgunlaşması ve emerging alanlardan doğacak yeni fırsatlarla şekilleneceğini göstermektedir.

Tematik Kümelenmeler (Renkler)

Mavi küme: Göç, afet yönetimi, iklim değişikliği, sosyal kırılganlık, risk değerlendirmesi, adaptasyon gibi doğrudan göç-çevre ilişkisine odaklanıyor. Bu küme, göçün çevresel değişim ve afet bağlamındaki yönetimini temsil etmektedir.

Yeşil küme: İnsan, demografi, cinsiyet (male, female), yoksulluk, barınma gibi sosyo-demografik unsurları içeriyor. Bu küme, göçün insanî ve toplumsal boyutlarına işaret etmektedir.

Kırmızı küme: Sürdürülebilirlik, kuraklık, kentleşme ve Çin bağlamı öne çıkıyor. Burada, çevresel stres faktörleri ve kalkınma kavramları göç ile bağlantılı incelemektedir.

Mor küme: COVID-19, pandemi ve Hindistan odaklı. Bu küme, göç tartışmalarının küresel sağlık krizleri bağlamına da taşındığını göstermektedir.

Bu tematik harita, afet ve göç ilişkili literatürün iki ana eksen üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir:

Motor Tema: Zorunlu göç, insani etkiler ve yerinden edilme gibi kavramlar dahilinde alan yazının geleceğini temsil etmektedir.

Temel Temalar: Göç, iklim değişikliği, kırılganlık, sürdürülebilir kalkınma ve Covid-19'un etkileri dahilinde literatürün omurgasını ifade etmektedir.

Bunun yanında, insan coğrafyası, arazi kullanımı değişiklikleri gibi niş temalar alanın teorik/uzmanlık yönünü beslerken; sel, adaptasyon stratejileri ve afet risk azaltımı gibi konular gelecekte yükselme potansiyeli taşıyan veya bölgesel sınırlılıklara bağlı olarak önemini yitirmekte olan başlıkları göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, afet ve göç konularındaki bilimsel üretimi bibliyometrik bir yaklaşımla inceleyerek son beş yılın gelişim dinamiklerini ortaya koymuştur. Analizler, özellikle 2020 sonrası dönemde bu alandaki yayınlarda belirgin bir artış olduğunu göstermektedir. Anahtar kelimelerin birlikte oluşum (co-occurrence) analizi, literatürde “iklim değişikliği”, “zorunlu göç”, “mülteci hareketliliği”, “kırılganlık” ve “dayanıklılık” gibi temaların öne çıktığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, afetlerin yalnızca fiziksel yıkımla sınırlı kalmayıp toplumsal, ekonomik ve demografik yapıları da dönüştürdüğünü göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar, afet ve göç ilişkisine dair literatürdeki eğilimleri, iş birliği ağlarını ve tematik kümeleri sistematik biçimde haritalandırarak araştırmacılar için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, gelecekteki çalışmaların iklim değişikliğinin etkileri, afet sonrası zorunlu göç politikaları ve göçmen topluluklarının dayanıklılık stratejilerine odaklanması, literatürün derinleşmesine ve çeşitlenmesine katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle yalnızca belirli veri tabanlarının taranmış olması ve İngilizce ile Türkçe dışındaki yayınların dahil edilmemesi, olası yayın yanlılığı riskini beraberinde getirmektedir. Ayrıca bibliyometrik analizlerin atıf temelli olması, atıf sayılarının her zaman çalışmanın bilimsel niteliğini yansıtmadığı gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle bulgular, bağlam içinde ve yöntemsel kısıtlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Elde edilen bulgular, yalnızca akademik literatürün gelişimine değil, aynı zamanda politika yapıcılar ve uygulayıcılar için de yol gösterici niteliktedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda üç düzeyde öneri geliştirilebilir:

Politika yapıcılara: Afet yönetimi planlamalarına göç perspektifinin entegre edilmesi, sosyal koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kırılgan grupların özel ihtiyaçlarının dikkate alınması önerilmektedir.

Uygulayıcılara: Acil durum barınma çözümlerinin yanı sıra uzun vadeli yeniden yerleşim stratejilerinin bağlama özgü şekilde tasarlanması ve yerel topluluklarla iş birliği içerisinde uygulanması önem taşımaktadır.

Araştırmacılara: Uzunlamasına veri toplama süreçlerine ağırlık verilmesi, yerel araştırmacılarla ortak üretim yapılması, çok dilli yayınların teşvik edilmesi ve disiplinler arası araştırma ağlarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Gelecekte yapılacak çalışmalar açısından daha kapsayıcı veri kaynaklarının kullanılması, karma yöntemlerin benimsenmesi, uzaktan algılama ile büyük veri/uzamsal analiz kombinasyonlarının değerlendirilmesi önerilmektedir. Ayrıca düşük ve orta gelirli ülkelerde saha temelli araştırmaların artırılması, yerel perspektiflerin güçlendirilmesi ve kapasite geliştirme projelerinin desteklenmesi, afet ve göç çalışmalarının etki alanını genişletecektir.

KAYNAKÇA

Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. Sosyal Çalışma Dergisi, 2(1), 1-15.

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. Journal of informetrics, 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>

- Baas, J., Schotten, M., Plume, A., Côté, G., & Karimi, R. (2020). Scopus as a curated, high-quality bibliometric data source for academic research in quantitative science studies. *Quantitative science studies*, 1(1), 377-386. https://doi.org/10.1162/qss_a_00019
- Bartusevičienė, I., Pazaver, A., & Kitada, M. (2021). Building a resilient university: ensuring academic continuity—transition from face-to-face to online in the COVID-19 pandemic. *WMU Journal of Maritime Affairs*, 20(2), 151-172. <https://doi.org/10.1007/s13437-021-00239-x>
- Bayraktar, H., & Sahtiyancı, E. (2020). 17-18 Temmuz 2019 Akçakoca ve Cumayeri (Düzce) sel afeti sonuçları ve müdahale çalışmaları. *Resilience*, 4(2), 239-255. <https://doi.org/10.32569/resilience.755777>
- Beine, M., & Jeusette, L. (2021). A meta-analysis of the literature on climate change and migration. *Journal of Demographic Economics*, 87(3), 293-344. <https://doi.org/10.1017/dem.2019.22>
- Berlemann, M., & Steinhardt, M. F. (2017). Climate change, natural disasters, and migration—a survey of the empirical evidence. *CESifo Economic Studies*, 63(4), 353-385. <https://doi.org/10.1093/cesifo/ifx019>
- Black, R., Adger, W. N., Arnell, N., Dercon, S., Geddes, A., & Thomas, D. (2011). Migration and global environmental change. *Global Environmental Change*, 20, 402-413. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.10.005>
- Blondin, S. (2021). Staying despite disaster risks: Place attachment, voluntary immobility and adaptation in Tajikistan's Pamir Mountains. *Geoforum*, 126, 290-301. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.08.009>
- Boustan, L. P., Kahn, M. E., Rhode, P. W., & Yanguas, M. L. (2020). The effect of natural disasters on economic activity in US counties: A century of data. *Journal of Urban Economics*, 118, 103257. <https://doi.org/10.1016/j.jue.2020.103257>
- Buzydlowski, J. W. (2015). Co-occurrence analysis as a framework for data mining. *Journal of Technology Research*, 6, 1-19.
- Can, İ. (2020). Giriş Niyetine: Afet Sosyolojisine Alan Açma Çabası, İ. Can (Ed.), *Afet Sosyolojisi içinde* (ss. 15-36), İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Chumky, T., Basu, M., Onitsuka, K., & Hoshino, S. (2022). The current research landscape of disaster-induced migration: A systematic review and bibliometric analysis. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 74, 102931.
- Çaybaşı, G., & Peker, İ. (2024). Blokzincir ve sosyal yardım kavramları üzerine bibliyometrik analiz. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 100-117. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1313445>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Erdil, B. (2020). Göç ve mülteci hareketlerinin Türkiye'nin göç politikalarına etkileri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 71-86. <https://doi.org/10.47257/busad.842195>
- Farrukh, M., Meng, F., Wu, Y., & Nawaz, K. (2020). Twenty-eight years of business strategy and the environment research: A bibliometric analysis. *Business Strategy and the Environment*, 29(6), 2572-2582. <https://doi.org/10.1002/bse.2521>
- Hassan, B. T., Yassine, M., & Amin, D. (2022). Comparison of urbanization, climate change, and drainage design impacts on urban flashfloods in an arid region: Case study, New Cairo, Egypt. *Water*, 14(15), 2430. <https://doi.org/10.3390/w14152430>
- IDMC (2025) Global Report on Internal Displacement 2025. Internal Displacement Monitoring Centre. <https://doi.org/10.55363/IDMC.XTGW2833>
- IOM (2024). World Migration Report 2024. Erişim adresi: <https://worldmigrationreport.iom.int/> (Erişim tarihi: 10 Temmuz 2025)
- Kalaycıoğlu, S. (2021). Afetler Sonrasında Yoksulluk, Sosyal Kırılganlık, Sosyal Politikalar ve Yeniden Yapılanma. M. Tiryakioğlu (der.) *Afetlerle Yoksullaşma*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (3- 27)

- Kaya, Ç. M., & Yücel, B. (2022). Karmaşık bir sosyo-ekolojik afet olarak göç ve göç araştırmalarında CBS. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(2), 380-394. <https://doi.org/10.35341/afet.1086790>
- Koubi, V., Stoll, S., & Spilker, G. (2016). Perceptions of environmental change and migration decisions. *Climatic change*, 138(3), 439-451. <https://doi.org/10.1007/s10584-016-1767-1>
- Liu, W., Li, J., Ren, L., Xu, J., Li, C., & Li, S. (2020). Exploring livelihood resilience and its impact on livelihood strategy in rural China. *Social Indicators Research*, 150(3), 977-998. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02347-2>
- Merigó, J. M., & Yang, J. B. (2017). A bibliometric analysis of operations research and management science. *Omega*, 73, 37-48. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2016.12.004>
- Nollkaemper, A., d'Aspremont, J., Ahlborn, C., Boutin, B., Nedeski, N., Plakokefalos, I., & Jacobs, D. (2020). Guiding principles on shared responsibility in international law. *European Journal of International Law*, 31(1), 15-72. <https://doi.org/10.1093/ejil/chaa017>
- Özdemir, A. F., & Engin, C. (2024). Depremin sosyal, ekonomik ve iç göçe etkileri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 15-26. <https://doi.org/10.47147/ksuiibf.1469029>
- Öztürk, G. (2024). Afet dirençliliği konusunda yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(52), 742-757. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1403897>
- Persson, O., Danell, R., & Schneider, J. W. (2009). How to use Bibexcel for various types of bibliometric analysis. *Celebrating scholarly communication studies: A Festschrift for Olle Persson at his 60th Birthday*, 5, 9-24.
- Schmidt, M., Gonda, R., & Transiskus, S. (2021). Environmental degradation at Lake Urmia (Iran): exploring the causes and their impacts on rural livelihoods. *GeoJournal*, 86(5), 2149-2163. <https://doi.org/10.1007/s10708-020-10180-w>
- Şeker, B. D. (2023). Doğal Afetlerin Göç Üzrindeki Etkileri: Depremler ve Türkiye. *Göç Dergisi (GD)*, 10(2), 173-187. <https://doi.org/10.33182/gd.v10i2.875>
- Tagliacozzo, S., Pisacane, L., & Kilkey, M. (2021). The interplay between structural and systemic vulnerability during the COVID-19 pandemic: migrant agricultural workers in informal settlements in Southern Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(9), 1903-1921. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2020.1857230>
- Tanudjaja, I.; Kow, G.Y. Exploring Bibliometric Mapping in NUS Using BibExcel and VOSviewer. *IFLA WLIC Kuala Lumpur*. 2018, pp. 1–9. Erişim adresi: <http://library.ifla.org/2190/1/163-tanudjaja-en.pdf> (Erişim tarihi:1 Ağustos 2025).
- Tekin, M. K., & Deniz, O. (2023). İKLİMSEL GÖÇÜN KÜRESEL ÖLÇEKTE MEKÂNSAL GÖRÜNÜMÜ. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(48), 981-1004. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1340951>
- Tellman, B., Schank, C., Schwarz, B., Howe, P. D., & de Sherbinin, A. (2020). Using disaster outcomes to validate components of social vulnerability to floods: Flood deaths and property damage across the USA. *Sustainability*, 12(15), 6006. <https://doi.org/10.3390/su12156006>
- Van Eck, N., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *scientometrics*, 84(2), 523-538. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3>
- Varol, N., & Gültekin, T. (2016). Etkin bir göç faktörü: Afetler. *Anthropology*, (32), 43-51. https://doi.org/10.1501/antro_0000000337
- Wesselbaum, D. (2019). The influence of climate on migration. *Australian Economic Review*, 52(3), 363-372. <https://doi.org/10.1111/1467-8462.12345>
- Yılmaz, G. G., & Şikar, A. (2023). Afetlerin etkilerinin zorunlu göç bağlamında incelenmesi: 2023 Kahramanmaraş depremi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(4), 1247-1268. <https://doi.org/10.35341/afet.1290767>
- Zander, K. K., Wilson, T., & Garnett, S. T. (2020). Understanding the role of natural hazards in internal labour mobility in Australia. *Weather and Climate Extremes*, 29, 100261.